

Izvorni naučni rad
UDK 811.163.43'373.2
UDK 811.162.1'373.2

Indira ŠABIĆ (Tuzla)

Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli
indira.sabic@untz.ba

Magdalena CHYŁA (Wrocław)

Instytut Filologii Słowiańskiej
Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław
258866@uwr.edu.pl

O JEDNOJ BOSANSKO–POLJSKOJ OJKONIMSKOJ PARALELI (OJKONIMI MOTIVIRANI TIPOM I FUNKCIONALOM KLASIFIKACIJOM NASELJA)

Istražujući bosanske ojkonime, autorice su odlučile usporediti ih s poljskim, očekujući mnoge sličnosti zbog genetske srodnosti ova dva jezika, bliske povijesne strukture društva, načina proizvodnje, običaja i duhovnog svijeta. Međutim, uzevši u obzir prošlost Bosanaca i Poljaka, izloženih znatno drukčijim uvjetima življenja u različitim krugovima Južnih i Zapadnih Slavena, jasno je da su vremenom prema kontekstnim prilikama različitih epoha, razlike postajale brojnije i izrazitije. S tim u vezi, u ovome se članku provodi analiza u nastojanju uvrđivanja koliko se u bosanskoj i u poljskoj ojkonimiji očuvao slavenski kontinuum u pogledu imenovanja naselja motivima (slavizmima) koji svjedoče kulturni krajolik. Također, nastoji se utvrditi različitost u definiranju i imenovanju naselja pod utjecajem izvanjezičnih faktora kroz koje su naselja imenovana preko posuđenica. Istraživanje nije zaokruženo samo stručnim elaboriranjem ojkonima ovih dvaju jezika, nego su prezentirani, interpretirani i povezani uzročni procesi: djelovanje socijalnih, gospodarskih, povijesnih, kulturnih čimbenika i međujezičnih dodira u novim sredinama. Tako su utvrđeni obrasci koji u definiranoj temi razlikuju ova dva ojkonimska sustava. Kroz onomastiku progovara se i o genezi naselja, njihovih dijelova kao nositelja identiteta bosanskohercegovačkoga i poljskoga prostora. S takvim rezultatima koji se definiraju kroz uzak odnos jezika i društvenog razvoja, članak je doprinos bosanskoj i poljskoj onomastičkoj leksici te bosnistici i polonistici uopće.

Ključne riječi: *bosanski jezik, poljski jezik, onomastika, ojkonimi, slavizmi, hungarizmi, orijentalizmi*

Zahvaljujući arheološkim nalazištima i recentnim etimologijama znano je da su slavenska naselja u VI st. najčešće podizana na krčevinama u blizini vode, i da su ih činili nizovi privatnih ograđenih koliba s vrtom, zajedničkim njivama i zajedničkim košnicama (Bajuk, 2018). Okupljanje na jednome mjestu je jamčilo kolektivnu sigurnost ne samo u odbrani od neprijatelja nego i u zajedničkom raspolaganju imovinom, svjedočeći uspješnost zadružničkog koncepta. Tako su međusobno udaljena sela s nizom prvobitnih kuća – koliba, činili prostorni identitet slavenškoga sela. I kada su različitim putevima započeli svoja migracijska kretanja, Slaveni su opet naselja utemeljivali spontano, tragajući za pašnjacima za svoja stada ili novim oranicama, pronoseći općeslavenski obrazac utvrđivanja naselja u nizinama, uz vodu, na zemlji lakoj za obrađivanje, gdje su mogli lagodnije da se nastane. Pretpostavka je da su u tim procesima zadržali i slavenski kontinuum imenovanja svojih naselja. S tim u vezi, u ovome radu su odabrana dva genetski srodna jezika, bosanski i poljski, u nastojanju da se uradi poredbeni analiza njihovih ojkona. Pri tome, i jedna i druga ojkonomija promatrane su kroz slojevite odnose kulture i prostora. Cilj rada je analizirati slavenske elemente u bosanskoj i poljskoj ojkonomiji, u nastojanju da se utvrde zajednički nazivi koji su poslužili kao motivi u procesu ojkonomiziranja, a koji referiraju na tipove i funkcionalnu klasifikaciju naselja. Oblici teritorijalnih jedinica koji se pojavljuju u statusu ojkonomskih osnova, navedeni su u svim njihovim terminološkim višestrukostima. Istraživanje je prošireno na utvrđivanje načina ojkonomiziranja koji u definiranoj temi razlikuju ova dva ojkonomska sustava. S tim u vezi, u nastavku se definiraju interferencije i divergencije u bosanskohercegovačkoj i poljskoj ojkonomiji, u pogledu načina imenovanja naselja motivima koji svjedoče kulturni krajolik, odnosno koji znače različite oblike definiranja naselja od strane njihovih stanovnika. Komparativna istraživanja prošlosti slavenskih naroda pomažu da se jasnije pronikne u pojave općih razmjera. S tim u vezi, bosansko-poljska ojkonomska paralela bi trebala progovoriti o važnim pojavama slavenskoga svijeta o: odnosu pojedinac – porodica – zajednica – društvo, migracijama i povijesnom razvoju jezika, organiziranju društva kroz utjecaj različitih religijskih i kulturnih shvatanja. Dakle, kroz ojkonomie se prate promjene koje se lagano obrazuju a zatim sazrijevaju pod snažnim utjecajem smjene okupatora i globalnih procesa.

ISTRAŽIVAČKI KORPUS

Dio istraživačkoga korpusa koji se odnosi na ojkonomie iz Bosne i Hercegovine, oblikovan je nad publikacijama *Sistemska/sustavna spisak općina i naseljenih mjesta Bosne i Hercegovine* (2013), *Abecedni spisak naselja u*

SFRJ. Promene u sastavu i nazivima naselja za period 1948-1990 (1991), *Imenik naseljenih mjesta u SFRJ* (1985), i *Stanovništvo Bosne i Hercegovine. Narodnosni sastav po naseljima* (1995). Ovako oblikovana paralelnokorpusna građa je jamčila više mogućnosti: pored savremenih podataka koji su pouzdani i iskoristivi u onomastičkome radu, bogato postavljen onomastički resurs otvorio je mogućnost dijahronog promatranja slijeda povijesnog razvoja ojkonima koji su motivirani tipom i funkcionalom klasifikacijom naselja. U znajući da su globalizacijski procesi, okupatorske smjene i mijene demografske povijesti u srednjem i novom vijeku, donijeli u bosanski jezik mnogo novih imena, valjalo je doći do potvrde kako je to utjecalo na domaću ojkonomiju. O tome svjedoče „Promjene u sastavu i nazivima naselja za period 1948-1990.“ (*Abecedni spisak naselja u SFRJ* 1991) i „Promjene u naseljima i općinama u odnosu na stanje Popisa 1981.“ (*Stanovništvo BiH. Narodnosni sastav po naseljima* 1995). U njima je moguće pratiti segregacijske procese u urbanoj i ruralnoj sredini npr. izdvajanje novih naselja iz već postojećih: *Kalesija Grad*, umjesto prijašnjeg naziva Kalesija; *Kalesija Selo*, novo naselje nastalo izdvajanjem dijela naselja Kalesija (Sl. l. SRBiH, 33/99); *Ugljevik Selo*, novo naselje nastalo izdvajanjem dijela iz naselja Ugljevik (Sl. l. SRBiH, 24/85); Stupari, podijeljeno na nova naselja *Stupari-Centar* i *Stupari-Selo* (Sl. l. SRBiH, 28/81 i 33/81) itd. Također, moguće je pratiti nestajanje ojkonima koji su bili motivirani tipom naselja koje je administrativno prestalo postojati npr. *Varošište*, pripojeno naselju *Ponirak* (ASN, 1991: 550), kao i nestajanje ojkonima motiviranih orijentalizima koji su izgubili svoju funkciju: *Vasin Han*, pripojeno *Sarajevu* (Sl. l. NRBiH 47/62); *Han Luka*, ušlo u sastav naselja *Poriče* (Sl. l. SRBiH 28/81 i 33/81), *Perin Han*, ušlo u sastav naselja *Zenica* (Sl. l. SRBiH 28/81 i 33/81) itd. Također može se pratiti nestajanje ojkonima u čijim je osnovama bio arhaizam npr. *Pokoj*, ušlo u sastav naselja *Bihać* (Sl. l. SRBiH 28/81 i 33/81) itd. Tako je, premda o tome još nema sustavnih istraživanja, mnogo starih ojkonima nestalo bez traga u današnjoj ojkonomiji.

Poljski korpus je oblikovan nad publikacijama *Nazwy miast Polski* (1987), *Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany*, t. 1–16 (1996–2021) i prema spisku službenih naziva mjesta i njihovih dijelova *Serwis Rzeczypospolitej Polskiej gov.pl* (2022). *Wykaz urzędowych nazw i ich części*, koji je dostupan na službenoj web stranici Republike Poljske¹.

¹ https://dane.gov.pl/pl/dataset/188,wykaz-urzedowych-nazw-miejscowosci-i-ich-czesci/re-source/39233/table?page=1&per_page=20&q=&sort= (pristup: 17. 6. 2022.)

BOSANSKO-POLJSKA ŽIVOTNA PARALELA

U prošlosti, život bosanskohercegovačkog i poljskog stanovništva je bio vrlo sličan. Radove na krčenju šuma, isušivanju močvara, kanalisanju voda i sl., kojima je trebalo urediti prostor i učiniti ga pogodnim za naseljavanje, zajednički su obavljali pod upravom čvrste zajednice koja nije pripadala pojedincu ili porodici, ali koju su teški uslovi rada na tvrdj zemlji činili neophodnom. Tako je već u X st. potvrđen koncept *ius slavicum* – zajedničkog vlasništva nad oranicama. I dok su Zapadni Slaveni rano usvojili pojedinačan rad i ličnu svojinu – *ius teutonicum* nad kućama i vrtovima, Istočni i Južni Slaveni su do X st. zadržali instituciju zajedničkog života i zajedničke svojine. Pored sveslavenskog oblika *selo*, zajedničke teritorijalne organizacije dugo su održane u slavenskome svijetu, kroz različito nazivlje: u Poljskoj *opole* ili *osada*, u Češkoj *občina*, u ruskom *mir*, u Ukrajini i Bjelorusiji *xromada*, u Ukrajini riječ *verv'*, kod Južnih Slavena uglavnom *župa*, označavali su seosku zajednicu koja se zasnivala na susjedstvu i konceptu zadruga. Razlika je između njih često bila samo lingvističke, a ne značenjske prirode.

Unutarnje uređenje i teritorijalne organizacije, uglavnom su bile pod utjecajem smjene okupatora i stalnih ratovanja. Dok su na Bosnu i Hercegovinu utjecala osvajanja Rimljana, Osmanlija i Ugara, Poljska je bila pod izrazitim udarima Germana, Rusa i *Austro-Ugarske*. Kao što je to bio slučaj i s Bosnom i Hercegovinom, Poljska je još od srednjega vijeka bila poprište sukoba, političkih promjena i kolonizacija, koje su utjecale i na imenovanje naselja. Promjene granica, osvajanja i međusobno prožimanje kultura doprinijeli su evoluciji imena mjesta, koji su se mogli prilagoditi novoj političkoj i društvenoj stvarnosti. Npr, XVII st. je u Poljskoj bilo prije svega razdoblje stalnih ratova, što je znatno pridonijelo gospodarskom i demografskom padu, zbog čega su se neka od postojećih sela ispraznila i prestala postojati (Davies, 2010: 405–456). Suprotno tome, u XVIII st. pod utjecajem tzv. vala moderne njemačke kolonizacije i jozefinske kolonizacije, došlo je do intenziviranja naseljavanja u nekim regijama Poljske (Grodziski, 1999: 214–223; Wójcik, 215: 198).

Tokom XIX i XX st. na oba terena uslijedili su naporu za ponovno uspostavljanje državnosti. Nakon završetka Prvog svjetskog rata priznata je nezavisnost Poljskoj i Jugoslaviji u kojoj je Bosna i Hercegovina dobila novi položaj. Svoju nezavisnost Bosna i Hercegovina je obnovila u posljednjem desetljeću XX st.

NAZIVI KOJI SVJEDOČE TIP NASELJA U OSNOVAMA OJKONIMA

Uprkos savremenoj tendenciji napuštanja sela i privrede, razvoj bosanskohercegovačkih naselja se nije uvijek odvijao kroz odliv i koncentraciju stanovništva u gradove, već je pored promjene privredne aktivnosti stanovništvo višestoljetno ostajalo u selu mijenjajući njegovu ekonomsku, socijalnu i demografsku fizionomiju. U takvoj situaciji, stari oblici seoskoga privređivanja i utvrđeni oblici naseljenosti su se miješali s novim, pri čemu su novi bilježili ekspanziju, dok su stari uzimali. Tako su se naseljena mjesta već u bosanskome srednjovjekovlju počela razlikovati i usložnjavati, pa se po jednoj od podjela zbir naselja sastojao od „sela, katuna, zanatlijskog naselja, trgovišta, varoši, grada-varoši, te grada.“ (Dedić, 2015: 164) Budući da osmanlijska administracija nije uvijek prihvatila zatečene nazive za oznaku vrste naselja, nego se služila odgovarajućim orijentalizmima: *pazar* – trg, pijaca; *kasaba* – manje gradsko naselje; *šeher* – veće gradsko naselje; *saraj* – dvor, palača; *čaršija* – trgovačka četvrt grada; *mahala* – gradska četvrt, zaselak; *kula* – utvrda u tvrđavi, toranj; *han* – zgrada koja služi za svratište i prenočište putnika (Škaljić, 1989: 165, 174, 309, 423, 439, 512, 550), *palanka* – gradić, varošica (Klaić, 1982: 993). Skladno ranijim podjelama, adstratne, supstratne i superstratne nazive koji svjedoče tip naselja, moguće je prepoznati u strukturama historijskih i savremenih ojkonima. Takvi nam ojkonomi svjedoče priče o bosanskohercegovačkom prostoru kojeg su stalno i nemilosrdno, u svim pravcima, oduvijek karakterizirale seobe, bježanje, velike vojske i smjene naroda, jezika, kultura, običaja itd. Tome u prilog ide i podatak da je u osmanlijskome periodu (1463–1878) nova vlast načelno prihvatila zatečenu srednjovjekovnu podjelu i kategorizaciju osvojenih naselja, i da je izmijenjen status samo onih mjesta koja su u ratovima teško stradala ili su sasvim opustjela (Vasić, 2005: 87). Međutim, da osmanlijska administracija nije uvijek prihvatila slavenske nazive za oznaku tipa naselja, nego se u procesima imenovanja ili preimenovanja služila sinonimima iz orijentalnih jezika, svjedoče mnogi ojkonomi motivirani nazivima: *saraj*, *šeher*, *kasaba*, *pazar*, *mahala* i mnogi drugi.

Iako je u poljskoj ojkonomiji moguće naći na tragove nanosa iz njemačkoga, npr. starovisokonjemački *būde*, *boude* > *Buda*, *Budy*, *Budki*, *Budzisko*, *Budziska*, ili arapskoga jezika npr. ar. *ma-dān* > *Majdan*, *Majdany*, *Majdanek* (Wójcik, 2015: 204), poljska imena naselja u kontekstu ovdje zadane teme, uglavnom su ostala motivirana riječima vlastitoga jezika, bilo da se radi o leksičkome sloju arhaizama ili o sloju još uvijek aktivnih leksema: *siolo*, *wieś*, *gród*, *grąd*, *miasto*, *dwór*, *targ*.

S obzirom na prethodno izloženo, jasno je da je u procesu ojkonomiziranja prelazak apelativa sa značenjem 'tip naselja' u kategoriju vlastitih imena – ojkonima, određen djelovanjem izvanjezičnih čimbenika kao što su promjena tipa naselja ili oblika zemljišne svojine, njegova kolonizacija i sl. S tim u vezi, u nastavku se daje pregled ojkonima i njihovih motiva u značenju tipa i funkcionalne klasifikacije naselja u Bosni i Hercegovini i Poljskoj, što je od iznimne važnosti za historiju postanka i razvoja ojkonomije i utvrđivanja međujezičnih dodira na ovoj razini leksičkog sloja u bosanskom i poljskom jeziku.

POVIJESNI OBLICI NASELJA U OSNOVAMA OJKONIMA

Područje Bosne i Hercegovine sa svojim specifičnim prirodnim značajkama i historijsko-geografskim razvojem, odlikuje se i specifičnim tipom naseljenosti koja je u prošlosti bivala rastuća i opadajuća u ovisnosti od historijskih mijena. Kako se na širokom bosanskohercegovačkom području razlijevaju mnoge rijeke, pružaju plodne ravnice i uzdižu visoka brda, te su bazične dispozicije višestoljetno uvjetovale nastanak mnogih naselja. Razvoj tih naselja je u znatnoj mjeri određen reljefom koji je definirao ne samo konfiguraciju naselja već i način života i gospodarsku osnovu. Voda je održavala biljni i životinjski svijet i okupljala ljude koji su u riječnim dolinama nagonski stvarali puteve, nuždom ih ugazili, te pored njih zasnivali misli o ljepoti svijeta, sreći i bogatstvu. U mislima, zbog svega onoga što tu nema, a što može da bude, žitelji tih ranih uskih zajednica uz rijeke, bili su slabašno tkivo nad kojim su privrednim vezama, utemeljena bosanskohercegovačka naselja u najrazličitijim povijesnim oblicima: selo, zaseok, selište, grad, katun, kasaba, varoš, čaršija, mahala, palanka, vardište, dvor(ište), saraj, šehar, pazar(ište), trg(ovište), stan(ovi), kolibe, majdan itd.

NASELJE – NASEOBINA U OJKONIMSKIM OSNOVAMA

Naselje je hiperonim nazivima *selo* i *grad*, i predstavlja osnovnu jedicu koja referira na geografsko mjesto koje su ljudi izabrali za svoje stanište. Da bi se neko mjesto naselilo, njegove su prirodne karakteristike crpile veći dio ljudske snage, jer da bi se zajednica negdje nastanila bilo je potrebno ogromno prostranstvo prokrčiti, obraditi i braniti od neprijatelja. Zato su ljudi, sredivši uvjete na nekome terenu, isti uglavnom trajno naseljavali. Stekavši kolektivnu svijest, naseljena mjesta su imenovali, ponekad najizravnije prema kriteriju naseljenosti u odnosu na nenaseobinsku okolinu. Takav je npr. ojkonom *Naseoci* motiviran apelativom *naselje* u značenju „svako naseljeno

mjesto bez obzira na veličinu“ (RBJ, 2007: 423). U slučajevima složenih ojkonima, dodavano je prisvojno npr. *Šuškovu Naselje*, etničko npr. *Naseobina Hrvacani*, ili teritorijalno obilježje npr. *Naseobina Babanovci*, *Naseobina Lišnja*. U posljednjim primjerima *naseobina* kao ojkonomska sastavnica se javlja kao istoznačnica *naselju*, u značenju 'mjesto na koje su se ljudi naselili i trajno nastanili' (RBJ, 2007: 423). Ojkonom *Novo Naselje* pored Bijeljine, potvrđuje da apelativ *naselje* može značiti i 'novoizgrađeni dio' (RBJ, 2007: 423), referirajući na naselje koje nastaje nadomak nekog drugog, ranije izgrađenog naselja.

Sezonske naseobine u ojkonomskim osnovama

Kako je to bio slučaj i s ojkonomom *Naseobina Lišnja* koji se nalazi u blizini naselja *Lišnja*, potrebno je istaći da se u nedostatku mjesta za ispašu ili za pojila (livade, lokve, korita, i sl), nedaleko od sela, organizirala ljetna ispaša na bližim pašnjacima, i da su na taj način, neposrednim radom oko stoke, izvan naselja stvarane tzv. stočarske nastambe (pojedinačni objekti za ljude i stoku), koje će vremenom steći svoju autonomiju i postati zasebne naseobine, tzv. *stočarski stanovi* (Đaković, 1996). *Stan* se u ovome kontekstu javlja u svome ranijem značenju prostora za stanovanje, kao 'nastamba' (RBJ, 2007: 1068). Područja i regije gdje su takvi stanovi postojali zadržani su u tragovima ojkonima do našeg vremena u primjerima *Stanovi* i *Stanari*. U posljednjem primjeru, ojkonom aludira na profil 'stanara' kao člana zadruge koji bi sa svojom porodicom odlazio na polje koje je bilo udaljeno od naselja i tu se starao o govedima, konjima i drugoj stoci. On bi prihod od stoke slao u selo, a otuda dobivao druge namirnice (brašno i dr.). Slično je i sa zanimanjem 'kolibara', odnosno utvrđivanjem ranijih *koliba* kao privremenih naselja: „Dok su bile čifluk-sahibije (begovi), ako je seljak-čifčija imao više zemlje, morao je mnogo da daje begu na ime trećine. Da bi to izbjegli, neki su napuštali kuće u selu, pa bi sa nešto stoke otišli u šumu.“ (Filipović, 1969: 125, 224) Tako su imenovali *Gornje* i *Donje Kolibe* kao naselja utemeljena na prostoru gdje je bilo prakticirano kolibarenje.

Na ovaj način i imenica *koliba* je zabilježila semantičko širenje. O *kolibi* kao o slavenskoj prototipnoj kućici, pisao je u VI stoljeću Prokopije, izvještavajući o Slavenima iz vremena kada su bili nastanjeni uz Dunav, gdje su „živjeli u ubogim kolibama, u međusobno veoma udaljenim zaseocima i često su mijenjali mjesto stanovanja“ (Kont, 1989: 115). Detaljnije, o slavenskome prebivalištu koje je već imalo odlike kuće stalnih žitelja, Ibn Rusta u X stoljeću piše o *kolibi* i dalje kao o primitivnom skloništu „svako sebi izdubi neku vrstu jame, prekrivenu drvenim krovom koji je nasut zemljom“ (Kont,

1989:116) Dakle, koliba je iz prvotnog značenja 'nastamba od drveta ili kojeg drugog lakšeg materijala (granja, slame i sl.)' ostvarila semantičko širenje u 'mjesto privremenog boravišta' (RBJ, 2007: 295). Bliskoznačnim se podrazumijevalo i katunsko stočarenje koje je porađalo nove naseobinske jedinice *katune*, sa značenjem 'privremeno pastirsko naselje uz pasište' (Marasović-Alujević, 2022: 8). Nomadsko je naselje vremenom moglo prerasti u stalno, kako je to bio slučaj s naseljem kod Fojnice u središnjoj Bosni, koje je prema tome i imenovano ojkonomom *Katunište*. Kao *modus vivendi*, pokretno je stočarstvo i preko apelativa *ladina* u značenju 'sezonska naseobina radi odvijanja kosidbe i ispaše od Markovdana do Lučindana u planinskim predjelima', motiviralo ojkonom *Crnačka Ladina* na obroncima Čabulje. (Pandžić, 1999: 104) Ovdje objedinjeni ojkonomi motivirani apelativima *stan*, *koliba*, *katun* i *ladina*, s evidentnom rasprostranjenošću poznatih nam stočarskih naselja i nastambi, samo su jedan dio u poželjnom sveobuhvatnom istraživanju više relevantnih čimbenika tradicijskog stočarstva na bosanskohercegovačkom ozemlju.

U poljskom jeziku, pandan ovakvim imenima naselja jesu ojkonomi nastali na temelju apelativa *buda* koji je njemačkog porijekla u značenju 'manja građevina, šumsko naselje, primitivni pogon za preradu drva; siromašno selo'. Ova je osnova u toponimiji potvrđena od XVI st., npr.: *Buda*, *Budy*, *Budki*, *Budzisko*, *Budziska*, i često u složenicama kao što su *Budy Kozickie* (Bijak, 2021: 203; vidi i Wójcik, 1991). Također, u savremenome poljskom jeziku imenica *buda* jednako kao u savremenome bosanskom *koliba*, označava nastambu od drveta i služi kao sklonište ili boravište na određeno vrijeme (RBJ, 2007: 295; SJP1, 1898: 226) i češće referira na sklonište za životinje.

SELO – VAS U OJKONIMSKIM OSNOVAMA

Riječ *selo* je prvobitno značila plodnu zemlju koju je jedna obitelj iskrčila, u namjeri da na njoj 'sjedi'² i obrađuje je. Tako je temeljno značenje riječi *selo* bilo 'uzak posjed; jedno imanje, polje s kućom onih koji ga obrađuju' (Andrić, 2013: 84), međutim prateći arheološka i lingvistička istraživanja, jasno je da su se slavenska sela poznata od VI st., „sastojala od niza malih, samostalnih, međusobno donekle udaljenih koliba s takvim rasporedom koji je dozvoljavao da svaka kuća ima i svoj komad zemlje (okućnicu), ali je pri tom svaki seljak radio i na njivi koja je pripadala zajednici“ (Kont, 1989: 245). S takvim odrednicama, selo je postalo zajednička teritorijalna jedinica, zemlja koju su seljaci obrađivali, ali koja nije bila njihova svojina, nego vlastelinska, a i kada su stoljećima poslije, tijekom osmanlijskoga i austrougarskoga perio-

² Riječ *selo* je izvedenica iz ie. *sed- u značenju 'sjesti'.

da, seljaci postupno postajali vlasnici zemlje, istu nisu mogli zadužiti, prodati ili pokloniti jer je i dalje bila svojina zadruga, cijeloga roda ili plemena.

U Jugoslaviji su tek 1921. godine, u selima svih krajeva, ukinuti izvijesni oblici feudalne zemljišne svojine.³ Sela su i dalje zadržala prijedloške autonomije lokalnoga kolektiviteta. Stanujući na istom geografskom prostoru, ljudi nisu bili povezani samo zajedničkom zemljom nego su bili isprepletani mnogim odnosima, obavezama i interesima: zajedničkom svojinom (npr. skladištima, vodenicama, mlinovima, pašnjacima, stadima) i zajedničkim radom. Ovaj oblik života koji je spajao seljakov individualizam s osjećanjem pripadnosti široj zajednici održao se kod Bosanaca i Hercegovaca u svojoj jakosti sve do Drugog svjetskog rata, nakon čega je sistem zadruga počeo slabiti, da bi devedesetih godina, s ratnim i poslijeratnim egzodusom stanovništva, dosega najnižu razinu seoske uzajamnosti. Uprkos demografskim previranjima, značajan broj seoske populacije je ipak održao kontinuitet življenja za stan i hranu, prema pradjedovskim običajima. Održivost takvoga načina života u sredinama koje su ostale pretežno seoske, otkriva stamenost mentalnih struktura, zasnovanih na vjerovanjima, mitovima i obredima, karakterističnim za zemljoradničko bosanskohercegovačko društvo. Tako su mnoga sela uspjela zadržati kontinuitet do današnjih dana, a mnoga od njih i apelativ 'selo' u svojoj imenskoj strukturi:

Babino Selo, Begovo Selo, Bobanovo Selo, Bogojević Selo, Bosansko Petrovo Selo, Bogutovo Selo, Desin Selo, Dobro Selo, Donje Selo, Dragan Selo, Eminovo Selo, Gornje Selo, Jalovče Selo, Jelovče Selo, Kadino Selo, Kifino Selo, Kovačevo Selo, Kramer Selo, Mahmić Selo, Malo Selo, Mandino Selo, Milino Selo, Novo Selo, Novoselci, Novoseoci, Par Selo, Perduhovo Selo, Petrovo Selo, Pusto Selo, Reljino Selo, Sela, Selačka, Selići, Sivrino Selo, Staro Selo, Velino Selo, Vidovo Selo.

U poljskome jeziku izraz *siolo* se javlja u značenju 'selo' i potvrđen je u ojkonomiji od XII st., npr. *Siedlec, Sielc, Siedlce, Sielce, Siedlice, Siedlica, Siedlin, Siedliska, Siedliska, Siedliszcze, Siodło, Siodła*. Pored apelativa *siolo*, u osnovama poljskih ojkonima se javlja i sinonimski oblik *wieś*. Uglavnom je dio složenih imena, najčešće u spoju s pridjevima: *stary* 'stari' i *nowy* 'novi', npr. *Stara Wieś, Nowa Wieś*, također *mały* 'mali' i *wielki* 'veliki', npr. *Mala Wieś, Wielka Wieś*. Ti se nazivi odnose na vrijeme nastanka naselja i njegovu veličinu. (Bijak, 2021: 202).

Arhaizam *vas* je stara latinska riječ koja označavajući također neku vrstu naseobine (RBJ, 2007: 1208), također značenjem zalazi u semantičko polje 'seoske civilizacije'. Apelativ *vas* u istaknutome značenju raširen je u

³ Čl.- 42 Ustava Kraljevine SHS, Službene novine, br. 142a, Beograd, 1921.

ojkonimiji geografski susjednih i genetski srodnih zemalja, npr. Cesarska Ves, Krajska Ves, Lepa Ves, Martinska Ves, Martiša Ves u Hrvatskoj, Lačaves, Lačja Ves, Petrova Vas, Srednja Vas, Dolenja Vas, Gorenja Vas, Mala Vas, Nova Vas, Sadinja Vas pri Dvoru, Sadinja Vas pri Dragi i mnogi drugi ojkonomi u Sloveniji. Uglavnom je dio složenih imena, često u spoju s pridjevima, pri tome imenom referiraju na vrijeme nastanka naselja, njegovu podjelu na dije-love ili njegovu veličinu. U Bosni i Hercegovini je usamljen primjer *Nova Ves* u općini Srbac.

Dakle, „*selo* je značilo vezanost za stočarsko privređivanje, mjesto za pojila, ispašu, obrađivano zemljište, a *vas* naseobine. Postepeno je selo pre-uzelo obadviije funkcije, a za *selo* u ranijem značenju stvoren je naziv *stan*“ (Pandžić, 1999: 124), kako smo objasnili u dijelu o sezonskim naseobinama. Bogat je morfološki niz izveden u odnosu na imenicu *selo*, otuda *zaselje*, *zaseok*, *selce* i *selište*. U živoj riječi se ostvaruju kao bliskoznačnice: *selo* ‘manje ljudsko naselje, nastamba čiji se stanovnici pretežno bave zemljoradnjom i stočarstvom, *selce/seoce* ‘malo selo’, *zaselak* ‘seoce ili nekoliko kuća izvan sela, odvojeni dio, ogranak sela’, *selište* ‘mjesto gdje je nekad bilo selo, nase-lje, selo, zaselak’. (RBJ, 2007: 1024, 1273). U ovim značenjima motivirani su ojkonomi *Zaselje*, *Zaseok*, *Seoci*, *Seona*, *Seonica*, *Selišta* i *Selište*.

Bliskoznačno, u poljskome jeziku je potvrđen izraz *zaścianek* u znače-nju 'selo naseljeno nižim plemstvom' (Karłowicz, 1927: 303) koji je poslužio kao motiv imenovanja naselja *Zaścianek*, *Zaścianki*, *Zaścienie*. Izraz je prisu-tan i u genetski srodnim i geografski susjednim jezicima 'obično su ograđena zemljišta davana nižoj klasi, koja je tamo živjela u jednom ili više kućanstava (Жучкевич, 1974: 137; НЕЧ СССР, 1964: 881)

POČITELJ – POČINOK U OJKONIMSKIM OSNOVAMA

Različita su tumačenja postanka ojkonima pa se u tom nesuglaslju historičara i lingvista polazilo od teze da je *Počitelj* tvorenica: iz antropo-nima⁴; prefiksa *po-* i završne sekvence *-čitelj* odnosno da je toponimizacija nepotvrđene radne imenice **počitelj* morfološki srodne oblicima *počinuti* i *pokolj*⁵; iz nepotvrđenoga apelativa **počitelj* koji je postojao značenju ‘onaj koji nekog (nešto) poštuje’⁶; prijedloga *pod* i osnove *-čitelj* koja je adaptacija

⁴ Marko Vego „Starost naselja i grada Počitelja na Neretvi“, Sloboda, br. 32, Mostar, 1976: 6.

⁵ Đuro Daničić, *Osnove srpskoga ili hrvatskoga jezika*, Beograd 1876: 248; RjJAZU, s. v. Počitelj i počiti; Petar Skok, Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, Zagreb 1971-1974.

⁶ Radoslav Matić, „Toponim Počitelj“, Zbornik referata i materijala V jugoslovenske onomastičke konferencije, Posebna izdanja ANUBiH, Sarajevo 1985: 70.

tal. *cittadella* u značenju 'kula, utvrda, grad' odnosno da je oblik nastao iz toponimske sintagme **Pod Čiteljem* u značenju 'mjesto pod srednjovjekovnom utvrdom ili gradom, podgrađe' (Alerić, 1986: 11-14).

Ojkonim *Počitelj* na južnoslavenskom području ima dvije ojkonimske pojavnice, i to u južnome dijelu Bosne i Hercegovine (prvi spomen 1444. godine) i u Hrvatskoj u Lici (prvi spomen 1263. godine), izuzme li se ime groblja *Pokojište* kod Konjica (Pandžić, 1999: 120) i povijesni ojkonim *Pokoj*, u sjeverozapadnome dijelu Bosne kao ime naselja koje je ranije ušlo u sastav Bihaća (Sl. l. SRBiH 28/81 i 33/81). I u Poljskoj je zabilježen homonimni ojkonim *Pokój*, te oblici *Spokojna*, *Spokojne* (Rymut, 2018: 107) izvedeni iz oblika (s)*pokój* u značenju 'mir' ili *spoczywać* u značenju 'sjesti ili leći radi odmora; biti smješten negdje' (SJP2, 1909: 306–307) Slična ojkonimska izvedenica *Počinok* potvrđena je u Rudnjanskome rejonu Smolenske oblasti u Rusiji gdje je u lingvističkim radovima tumačena kao izvedenica iz riječi *počinok* u značenju 'malo novo selo, naselje' (Будаев, Махотин, 2009: 209). U *Топонимастичком рјечнику централне Русије* (rus. *Топонимический словарь Центральной России*, Смолицкая, 2002) također je potvrđen toponim *Počinok*, s natuknicom da u osnovi ima rusku dijalekatsku riječ *počinok* u širem značenju 'početak nečega', i da od 14. stoljeća označava tip naselja 'novo naselje u šumi pored proplanka', 'naselje na šumskom lokalitetu ili u pustari', 'novo naselje na čistini oranici ili u šumi' (Смолицкая, 2002: 268). Uzevši u obzir prethodne pojavnice i njihova tumačenja, čini se korektnim zaključiti da je osnova aktivna u toponimiji da se razvija iz značenja 'mjesto za počinjanje', i da se u pravilu odnosi na manja naselja.

GRAD U OJKONIMSKIM OSNOVAMA

U prošlosti je za zemljišnu svojinu najuže bila vezana 'velika porodica' kao seoska pojava unutar koje su seljaci kao bazični sloj seoske populacije živjeli u svojim kućama, odnosno selima, gradeći nezavisnu privrednu jedinicu koja je praktično mogla da funkcioniра bez nastanka složenijeg tipa naselja. Međutim, kada su povijesno-civilizacijski uvjeti, i to kulturno-običajni, ekonomski i političko-administrativni, utjecali na razvoj domaćeg područja, neka mjesta su izdvojena 'ograđena'⁷, prozvana *gradom*, *gradinom*, *gradištem*, i upravno povezana s okolinom. Takve su upravne jedinice, građene strateški na uzvišenjima, pa su pored vode i brda postala mjesta okupljanja i socijalne živosti, jer je bosanskohercegovačko, napose graničarsko/krajiško povijesno iskustvo, odredilo karakter urbanističko-graditeljskih aspekata lokalne kultu-

⁷ Prvobitno je značenje imenice grad je bilo 'ograđeno mjesto', budući da je oblik hipotetički postao od ie. *gherdh- u značenju 'ograditi, opasati'. (Gluhak 1993: 242)

re: fortifikacijski objekti nikada nisu građeni u ravnici. Stoga je i termin *grad* prihvaćen kao sinonim za srednjovjekovno utvrđenje, a *gradsko naselje* za urbanu sredinu u srednjovjekovnoj Bosni. (Mušeta-Aščerić, 1996: 56) Iako se time utjecalo i na tip privređivanja, selo je i dalje moglo da se odrekne grada jer nije imalo potrebu za njim, ali kako je grad potrebovao gomilu životnih realija iz seljačke djelatnosti, ostali su neraskidivo povezani.

Međutim, kako slavenska riječ *grad* nije jednoznačna, nego se javlja u višestrukom značenju i u mnogim izvedenicama, složenicama i sintagmama, potrebno je osvijetliti njihova značenja. Sve sastavnice morfološkoga niza *grad*, *gradac*, *gradačac*, *gradić*, *gradina*, *gradište*, susrećemo u pisanim svjedočanstvima i predajama o gorovitim krajevima Bosne i Hercegovine, na kojima su ostaci drevnih utvrda iz kojih su se nekoć branili životi ljudi i njihova zemlja koja ih je hranila, od neprijatelja koji su dolazili sa svih strana. Ujedno, sve te izvedenice s osnovom *grad-* motivirale su ojkonime diljem Bosne i Hercegovine.

U bosanskome jeziku *grād* ima dva značenja, pri tome u aktivnome leksičkom sloju imenica *grad* znači 'veliko naseljeno mjesto, administrativni, kulturni, industrijski i trgovački centar nekoga kraja, dok u statusu historizma *grad* znači 'utvrđenje, tvrđava', jer je u srednjem vijeku grad zapravo bio tvrđava na brijegu, koja se još nazivala 1. *gradina* u značenju 'povijesna utvrda', i 2. *gradište* ili *gradišće* u značenju srednjovjekovne fortifikacijske građevine podignuta na položaju koji najbolje omogućuje njegovu obranu, uglavnom na nekoj teško pristupačnoj visini'. Kako su gradovi kao politička sjedišta, utemeljeni na uzvisinama tj. gradinama ili gradištima, u podbrđu 'mjestu pod brdom', odnosno u podgrađu 'mjestu pod gradom', redovito se formiralo naselje koje je nazivano deminutivnim oblicima imenice *grad*: *gradac*, *gradić* i *gradačac*, u značenju 'mali grad', a dosta često i hungarizmom *varoš*. Neka gradišta su zbog izvanrednog smještaja u strateškome smislu, daljnjim društvenim razvojem pretvorena u gradove. (RBJ, 2007: 177; Jahić, 2011: 78). Tragovima prethodnih interpretacija nastali su bosanskohercegovački ojkonimi:

Bijograd, Biograci, Biograd, Donji Graci, Donji Gradac, Donji Kamengrad, Donji Podgradci, Gornja Gradina, Gornji Graci, Gornji Gradac, Gornji Kamengrad, Grad, Gradac, Gradačac, Gradeljina, Gradina, Gradinja Donja, Gradišće, Gradiška, Gradska, Krehin Gradac, Kula Grad, Mrkonjić Grad, Pečigrad, Podgradina, Podgrađe, Stari Grad, Tomislavgrad, Vinograd, Višegrad, Zagrad, Zagradci, Zagradinje

Ovakva ojkonimizacija u bosanskome jeziku, načinom tvorbe i semantikom, bliska je u poljskim ojkonimima. Ojkonimska osnova *gród-* (< psl. **gordъ*) u značenju 'utvrđeno naselje, smješteno tako da je teško dostupno', posvjedočena je u pisanim izvorima od XII st., npr. *Grodno, Grodnica, Grodziec, Grójec, Gródek, Grodzisk, Grodziszcz*e (Bijak, 2021: 205). Djelomice

je bliska interpretacija ojkonima izvedenih iz osnove *grqd-* (< psl. **grōdъ*) u značenju 'uzvišeno, suho mjesto, s čvrstim tlom, šumovito'. Takvi su ojkonomi registrirani od XIV st. u oblicima *Grqd*, *Grqdy*, *Grqdzik*, *Grqdziki* (Bijak, 2021:196). Primjeri su bliski bosanskim povijesnim *gradinama* koje su, kako je ranije istaknuto, nužno locirane na uzvisinama.

Poljski jezik je razvio bliskoznačne oblike *miasteczko/miastko* u značenju 'mali grad' (bos. *gradić*). Ovaj apelativ je postao plodna osnova u ojkonomima, npr. *Miasteczko*, *Miasteczko Krajeńskie*, *Miasteczko Śląskie*, *Miasteczko-Huby*, *Nowe Miasteczko*, *Miastko*, *Miastkowo*, *Miastków Kościelny*, *Miastków*, *Miastkówek* (Rymut, 1987: 145-146).

Budući da je intenzitet promjena nekoga mjesta određen gospodarskom valorizacijom izraženom oblicima poljodjelstva, zanatstva i trgovine, a kako su se takve promjene odigrale i još uvijek se odigravaju u zadnjih tridesetak godina, gospodarsko se težište pomjerilo s brdskog područja na ravnicu. Tako je u zapadnome dijelu Bosne utvrđeno naselje *Novi Grad*. Osim prostora aluvijalnih ravni, novo gradsko naselje moglo je nastati pored već utvrđenog grada, autonomizacijom gradske četvrti, npr. *Novi Grad* (Sarajevo).

DVOR U OJKONIMSKIM OSNOVAMA

Tokom srednjeg vijeka riječ *dvor* je prvobitno označavala kuću, dom ili mjesto stanovanja u općem smislu, pa se i danas koristi pojam *dvorište* da označi prostor oko kuće. U pojedinim trenucima to je značenje postalo usko ograničeno na raskošno boravište rezervirano za vladara i gospodu. Dvor je vremenom prevazišao svoje prvobitno značenje pa je bio ne samo političko nego i kulturno središte u srednjovjekovnoj Bosni. (Filipović, 235) U savremenome jeziku *dvor* označava raskošnu zgradu, palatu u kojoj boravi vladar i njegova porodica, uz metonimijsko preslikavanje i na društvo koje je oko vladara (Jahić, 2010: 165), međutim upravo su ranija arhaična značenja motivirala ojkonime i u Bosni i Hercegovini i u Poljskoj. Apelativ bos. *dvor*, odnosno polj. *dwór*, leži u osnovi bosanskohercegovačkih: *Dvor*, *Dvorovi*, *Podvori*, *Veliko* i *Malo Dvorište*, i poljskih ojkonima: *Dwór*, *Dworek*, *Dworki*, *Dworczyso*, *Dworskie*, *Dworszczyna*, *Nowy Dwór*, *Podworskie*, *Podworzany*, *Podworze*, *Stary Dwór*, *Dworzysk*, *Dwórzno*, *Dwórzynek*, *Dworczyzna*, *Dwornia*, *Dwornica*, *Dworowsko*, *Dworzakowo*, *Dworzysk*, *Dworzyska*, *Dworzysko*, *Dworzyszcze*, *Dworackie*, *Dwory*, *Dwory Długie*, *Dwory Pierwsze*, *Barczewski Dwór*, *Bargłów Dworny*, *Bartkowski Dwór*, *Bezlawecki Dwór*, *Biały Dwór*, *Borecki Dwór*, *Chudy Dwór*, *Czerwony Dwór*, *Dębowy Dwór*, *Dolny Dwór*, *Gościno-Dwór*, *Walily-Dwór*, *Białolęka Dworska*, *Buczyn Dworski*, *Dworszowice Kościelne*, *Dworszowice Pakoszowe* (Rymut, 1997: 464–467)

HUNGARIZMI U OJKONIMSKIM OSNOVAMA

U razdoblju transformacije naselja iz težačkog u trgovačko-zanatsko središte, razvijaju se naselja u podnožju uzvišenja na kojim su se nalazile srednjovjekovne tvrđave. Na novonastalo se naselje prenosio i naziv tvrđave, na način da se tvrđava nazivala *gradom*, a u podgrađu nastalo naselje nazivalo se hungarizmom *varoš*. Npr. Gradъ Ključ ... i varoš Podъključ. „Prema pisanim podacima može se pretpostaviti da su to uglavnom bila skromnija i manja naselja koja su imala funkciju trgova s ciljem podmirivanja lokalnih potreba. Tu su vjerovatno postojali određeni dućani, ili tržni štandovi, gdje se obavljala neposredna razmjena ili kupoprodaja domaće ili uvozne robe, odnosno plovova zanatske radinosti.“ (Filipović, 2018: 529) Upravo je u toj fazi razvoja, „potreba očuvanja robe i učestalijeg trgovanja uslovljavala je i boravak sve većeg broja ljudi u trgovima, što je za posljedicu imalo razvoj tog naselja na jedan viši stupanj, pri čemu bi se onaj dio u kojem se obavljala stalna trgovina i zanatstvo nazivao varoš, termin koje će kasnije poprimiti cijelo naselje. (Dedić, 2015: 165) U daljem razvitku bosanskohercegovačkih naselja, varoši su nastajale i neovisno od srednjovjekovnih utvrda, kroz utjecaj koji je naselje imalo na okolinu, odnosno preko funkcija koje je naselje vršilo (trgovina, obrt). Time je uvjetovano semantičko pomjeranje ovoga naziva, od temeljnoga ‘naselje u podgrađu’ do značenja koje ima u savremenim rječnicima bosanskoga jezika ‘manje gradsko naselje, kasaba’ (RBJ, 2007: 1208).

Varoš je, kao stupanj razvoja naselja, zasvjedočen ne samo u historijskoj nego i savremenoj ojkonimiji: *Kotor Varoš*, *Varoš*, *Varošište*, *Varoška Rijeka*, *Varošluk*. Ovi ojkonimi ne svjedoče samo specifičnost područja u trenucima ojkonimiziranja, nego zrcale i potvrdu naseobinskog kontinuuma, činjenicom da su naselja koja su nastajala na ovaj način, uz povremena demografska previranja, uspjela zadržati kontinuitet do današnjih dana.

Ovdje ćemo ukazati i izolirani ojkonim motiviran apelativom *salaš*. *Fincijev Salaš* povijesni je ojkonim u sjeveroistočnoj Bosni, koji je dobio ime preko zemljoposjednika Fincija koji je za vrijeme uprave Austro-Ugarske podigao salaš na jugozapadnoj strani Bijeljine, s nekoliko stotina dunuma zemlje (Grabčanović, 2006: 200). Ojkonim je izveden iz imenice *salaš* (< mađ. *szállás*) u značenju ‘imanje, gazdinstvo izvan naselja’. Ime je najprije ostvareno u izravnome značenju apelativa kao agronimi tj. ime parcele-imanja s gospodarsko-stambenim zdanjem izvan naselja, na udaljenom polju pogodnom za ljetni smještaj stoke, gdje je stanovala nekolicina ljudi koji su se izmjenjivali na privremenom boravku. Nakon 1910. godine kada je počelo rješavanje agrarnog pitanja, ukinuto je kmetstvo, a veliki posjedi feudalaca kakav je bio

i *Fincijev Salaš*, dodjeljeni su bezemljašima kroz tzv. seoski proleterijat. Apelativ salaš ne bilježi pojavnost u ojkonimiji ostatka Bosne i Hercegovine. U ovome sjeverozapadnome dijelu zemlje dospio je vjerovatno pod utjecajem prakse imenovanja iz sjeverne Srbije gdje, zbog intenzivnijih međujezičnih dodira s mađarskim, postoji više primjera npr. *Salaš Crnobarski* (Bogatić) i *Salaš Noćajski* (Sremska Mitrovica).

ORIJENTALNI TIP NASELJA U OJKONIMSKIM OSNOVAMA

Od vremena kada Europljani nisu bili svjesni da žive zajedno na jednom kontinentu, kada nisu znali jedni za druge i jedva su komunicirali, uslijedio je višestoljetni ratni kontinuitet europske povijesti. Pod osmanskom opasnosti, taj je kontinuitet osobito intenziviran od XV stoljeća. Europska ratna poprišta su imala obilježja ekstremnih razaranja, pri tome je žestina razaranja bila posljedica ratnih strategija svih ratnih sudionika radi uništenja proizvodne snage i ekonomske moći protivnika. Uporedo s granama privrede, sve kategorije naselja su u većoj ili manjoj mjeri, došle pod udar ratnih pustošenja. Tome svjedoči i pogled na osmanlijska osvajanja Bosne i Hercegovine, kada je kao posljedica vanjskih prisila uslijedila preobrazba mnogih srednjovjekovnih bosanskih sela i gradova. Ratovi i osvajanje pogodili su u različitoj mjeri obje kategorije ovih naselja. Podaci turskih i europskih izvora pokazuju da su nezaštićeno selo i njegova privreda, osobito graničnoga područja, bili mnogo više izloženi ratnim pustošenjima i razaranjima nego utvrđeni gradovi. Iz njih se vidi da su Osmanlije u toku laganog pomjeranja svoje granice prema Dunavu i Savi, koje je ovdje trajalo nekoliko decenija, porobili i opustošili na stotine sela. To isto učinila je i vojska Kraljevine Ugarske prilikom pokušaja da protivudarima onemogućiti dalje nadiranje Osmanlija i učvršćivanje njihovih pozicija u Bosni. Česti upadi Osmanlija na ugarsku, i Mađara na osmanlijsku teritoriju, ratovi i pomjeranje granice, redovno su se završavali tim što je stanovništvo potiskivano ili odvođeno, njegova materijalna dobra odvlačena ili razarana, a sela i obradive površine pretvarani u pustoš. (Vasić, 2005: 73) Neka od njih stradala su toliko da više nisu obnavljana. S gradovima je situacija bila djelomice drukčija. Zatekavši veći broj strateški dobro utvrđenih gradova, kao vojnih uporišta i administrativnih centara, i još veći broj trgova, Osmanlije su preuzimali mjere da ih obnove. Kako se usljed ratnih razaranja smanjio broj zanatlija i trgovaca, njihova privredna aktivnost je minimizirana ili potpuno prekinuta. U nastojanju da ožive privredu izgrađivali su nove trgo-ve, utvrđivali nova naselja različitog tipa, strukture i funkcije. I dok se s jedne strane razvoj seoskih područja u perspektivnom smislu ostvario u ojačanoj

poljoprivrednoj djelatnosti u njima, s druge strane je prosperitetan razvoj teritorija uvjetovao jači stupanj urbanizacije. Tako su prema turskim katastarskim popisima utvrđeni gradski tipovi: *čaršija*, *kasaba*, *mahala*, *palanka*, *pazar* i *šeher*. Svi navedeni orijentalizmi poslužili su kao ojkonomske osnove u procesu imenovanja naselja: *Čaršija* (< čaršija 'trgovačka gradska četvrt'), *Nova Kasaba* (< kasaba 'manje gradsko naselje'), *Buzić Mahala*, *Donja Mahala*, *Mahala*, *Mahala Gomionica*, *Mahala Višnjica*, *Nova Mala*⁸, *Posavska Mahala* (< mahala 'gradska četvrt, zaselak'), *Lušci Palanka*, *Palanka*, *Veliko* i *Malo Palančište* (< palanka 'gradić, varošica'), *Pazarić* (< pazar 'trg, pijaca'), *Šeher*, *Šeherdžik* (< šeher 'veće naselje').

Većina starih gradova brzo je obnovljena, a na mjestu nekih ranijih trgova podignuta su nova gradska naselja. Budući da je imenica trg u davnoj prošlosti značila središte trgovačkoga života duž prometnih putova, gdje su se vremenom podizale javne ustanove, hanovi, trg je postajao jezgra budućega naselja, zbog čega je ovaj tekmin bio produktivna ojkonomska osnova: *Trgovište*, *Tržac*, *Tržačka Platnica*, *Tržačka Raštela*. Tako je, za vrijeme osmanske uprave, trg Četvrtkovište, koji odgovara današnjem gradu Bijeljina, dosljedno tako nazivan u pisanim izvorima tokom cijelog XVI st. „Od 1533. do 1600. godine Zvornički sandžak je, koliko se dosada zna, popisivan pet puta (1533., 1548, oko 1570. oko 1585. i 1600.-1604.) U svim tim popisima zapisano je 'selo', a u posljednja dva 'kasaba' Četvrtkovište. (Handžić, 1963: 51) Defter iz 1600. godine, saopćava uslove pod kojima je jedno naselje moglo biti proglašeno kasabom... bilo je potrebno da u njemu postoji pazarni dan i da se obavlja džuma, tj. da postoji najmanje jedna džamija u kojoj se ta molitva obavlja. (Handžić, 1963: 54) Neki su trgovi dobili status naselja npr. *Trgovište*, ili status gradskog naselja što je bio slučaj u Tuzli i Banjoj Luci gdje su iz apelativa *mejdan* (< ar. *māydān* 'trg, pijaca, vašarište'; usp. Škaljić, 1989: 454) bez ikakve strukturne preinake nastala imena naselja *Mejdan*. Identično su u Poljskoj iz slavenske osnove *targ-* (bos. *trg*) izvedeni ojkonomi *Nowy Targ*, *Targowa Górka*, *Stary Targ*, *Targowica*, *Targowisk*, *Targowa Górka Mała*, *Targowiska*, *Targowisko*, *Targowo*, *Targówek*, *Targówka* (Rymut, 1987: 166, 244).

U savremenoj poljskoj ojkonomiji o motivu trgovačke djelatnosti svjedoče i nazivi mjesta vezanih za sistem nedjeljnog trgovanja odnosno jednodnevnih ili nedjeljnih sajmova koji su redovno održavali u određenom naselju. Odatle potječu i ojkonomi: *Czwartek*, *Białe Piątkowo*, *Czarne Piątkowo*, *Dolna Piątkowa*, *Górna Piątkowa*, *Piątek*, *Piątki*, *Piątek Wielki*, *Piątek Mała-Kolonia*, *Piątkowice*, *Piątkowiec*, *Piątkowo*, *Piątkówka*, *Piątkowa*, *Piątków*, *Piątnica*, *Sobota*, *Sobotczyzna*, *Sobótka*, *Sobót*, *Sobótki*, *Sobótka-Kolonia*,

⁸ Nekada je to bila *Visoka Mahala* (u puku *māla*) prema kojoj je nastao ojkonom, odnosno zaselak ispod nje: *Nova Mala*. (Pandžić 1999: 113)

Środa Śląska, Środa Wielkopolska, Wtórek, Niedzieliska, Niedzieliska-Kolonia, Niedzielisko, Niedziela, Długoniedziela (Rymut, 1987: 183, 241–242, *Wykaz urzędowych nazw i ich części*). Vrijedi napomenuti da su u današnje vrijeme mnoga od ovih naziva izgubila svoje izvorno trgovačko značenje što je uzrokovano razvojem modernih oblika trgovine, a povijesne pijace su se transformirale u obična stambena naselja ili četvrti. Međutim, sjećanje na ove tradicije ostaje u nazivima mjesta, koji još uvijek nose sa sobom povijesni trgovački kontekst.

Na razvoj gradova djelovali su i razlozi vojne prirode. Tako su, utvrdivši svoj položaj u Bosni i Hercegovini, Osmanlije upravo na ovome sigurnom području pripremali za ratove u Europi. Budući da su ratovi iziskivali povećanu potrošnju gvožđa i olova, potrebovanje za ovim metalima u procesima izrade oružja i municije stalno je rasla. U vezi sa zahtjevom vojske da se poveća proizvodnja topovske đuladi, otvoreni su novi rudnici npr. Kamengrad u zapadnoj Bosni (Vasić, 2005: 83) i više njih diljem Bosne koji su izvedeni iz apelativa *majdan* prema ar. *ma-dän* u značenju 'rudnik' (Škaljić, 1989: 443). Tako su nastali ojkonomi *Kamengrad*, *Bronzani Majdan*, *Majdan*, *Stari Majdan* i *Vareš Majdan*. Apelativ *majdan* pojavljuje se i u poljskom jeziku, gdje je vjerovatno usvojen preko ukrajinskog kao jezika posrednika, u značenju 'šumsko naselje čiji su se stanovnici bavili obradom drva, proizvodnjom drvenog ugljena ili katrana', a tako i u toponimiji od XVIII st., npr. *Majdan*, *Majdany*, *Majdanek*. (Bijak, 2021: 203)

Preobražavanje prostijeg gradskog naselja u složenije moguće je pratiti u primjeru *palanke*. Tim se nazivom najprije „zvala utvrda sagrađena, uglavnom, od drvenog materijala, ponajčešće od hrastovine. Takve su, npr. bile utvrde u Kobašu, Kupresu, Brčkom itd. Danas ima više lokaliteta u Bosni, koji se zovu *Palanka*. Do nas nije doprla nijedna palanka. Neke su palanke vremenom pretvorene u gradove, kao npr. *Tuzla*, *Duvno*, a ima i jedan slučaj da je grad vremenom propao i potom podignuta utvrda od drveta – palanka“ (Kreševljaković, 1953: 7). Ovaj tip ojkonomiziranja metonimijskim konceptom DIO ZA CJELINU u kojem *palanka* kao utvrda tj. jedan dio naselja, imenuje cijelo naselje, nije usamljen primjer u bosanskohercegovačkoj ojkonomiji. Tako je nastalo ime grada *Sarajeva* iz osnove *saray* u značenju 'dvor, palača' (Šabanović, 1960), kao i grad *Sedidžedid* (< tur. nova tvrđava) što je povijesni ojkonom današnjega Tomislavgrada (Pandžić, 1999: 125) i mnogi ojkonomi izvedeni iz osnove *han* u značenju 'zgrada koja služi za svratište i prenočište putnika' (Škaljić, 1989: 309), npr. *Begov Han*, *Han Bila*, *Han Brdo*, *Han Karaula*, *Han Pijesak*, *Han Ploča*, *Han Šići*, *Kapov Han*, *Mangalin Han*, *Pajtov Han*, *Simin Han*.

Zaseban su tip tzv. *fortifikacijski ojkonomi* u čijim je osnovama moguće prepoznati tip fortifikacijskih građevina. Kako je povijesni prostor Bosne i Hercegovine bio obilježen stalnim vojnim aktivnostima, takve su prilike praćene razvojem odbrambenog graditeljstva tj. utvrđivanjem fortifikacijskih građevina. To se odrazilo u ojkonomiji: *Han Karaula*, *Karaula*, *Karaulsko Polje* (< karaula 'stražarnica, vojna pogranična stanica'), *Kula*, *Kula Banjer*, *Kula Grad*, *Begović Kula* (< kula '1. utvrda u tvrđavi, kamena zgrada koja umjesto prozora ima puškarnice podešene za odbanu on navale; 2. višespatna kamena stambena zgrada; 3. toranj').

ETIMOLOŠKE ZNAČAJKE

Veliki okupatorski obrati i mijene demografske povijesti tokom srednjeg i u novom vijeku, donijeli su u bosanskohercegovačku i poljsku toponimiju mnogo novih ojkonomima. Tako je bazični indoeuropski i općeslavenski jezički sloj administrativnih jedinica, izgrađen u opreci *selo – grad* (polj. *sioło – gród*), zadržao slavenski kontinuum u ojkonomiji:

bos. Babino Selo, Begovo Selo, Bobanovo Selo, Bogojević Selo, Bosansko Petrovo Selo, Bogutovo Selo, Desin Selo, Dobro Selo, Donje Selo, Dragan Selo, Eminovo Selo, Gornje Selo, Jalovče Selo, Jelovče Selo, Kadino Selo, Kifino Selo, Kovačevo Selo, Kramer Selo, Mahmić Selo, Malo Selo, Mandino Selo, Milino Selo, Novo Selo, Novoselci, Novoseoci, Par Selo, Perduhovo Selo, Petrovo Selo, Pusto Selo, Reljino Selo, Sela, Selačka, Selići, Seoci, Seona, Seonica, Selišta, Selište, Sivrinovo Selo, Staro Selo, Velino Selo, Vidovo Selo, Zaselje, Zaseok – Bijograd, Biogranci, Biograd, Donji Graci, Donji Gradac, Donji Kamengrad, Donji Podgradci, Gornja Gradina, Gornji Graci, Gornji Gradac, Gornji Kamengrad, Grad, Gradac, Gradačac, Gradeljina, Gradina, Gradinja Donja, Gradišće, Gradiška, Gradska, Krehin Gradac, Kula Grad, Mrkonjić Grad, Pećigrad, Podgradina, Podgrađe, Stari Grad, Tomislavgrad, Vinograd, Višegrad, Zagrad, Zagradci, Zagradinje.

polj. Siedlec, Sielc, Siedlce, Sielce, Siedlice, Siedlica, Siedlin, Siedliska, Siedliska, Siedliszcze, Siodło, Siodła – Grodno, Grodnica, Grodziec, Grójec, Gródek, Grodzisk, Grodziszcze, Grąd, Grądy, Grądzik, Grądziki, Tarnogród, Baligród, Nowogród Bobrzański, Rajgród, Wyszogród, Żmigród, Żmigródek, Nowy Starogród, Nowy Żmigród, Zagródki, Podgród, Podgródek, Tumlin-Podgród, Zagródzie, Nowogród, Nowogródek Pomorski, Juszkowy Gród, Kowalowy Gród, Nowy Gródek, Stary Gródek.

Istodobno, mnogo starih ojkonomima nestalo je bez traga u današnjoj ojkonomiji, kao što ih je mnogo postalo semantički neprozirnim – izgubili su značenjsku vezu s motivom kojim su tvoreni. Pisanim ili usmenom spome-

nom na njih, evociramo lekseme iz ojkonimskih osnova. U nekim slučajevima, leksemi koja čini osnovu ojkonima, u savremenom jeziku je pridružen nov ili drugačiji sadržaj. Takvi su značenjski arhaizmi *dvor* i *pokoj*. Izraz *dvor* je arhaičan ako mu pridružimo sadržaj 'kuća, dom, mjesto stanovanja u općem smislu', kao i izraz *pokoj* sa sadržajem 'mjesto za odmaranje/počivanje'. Upravo u tim značenjima oblikovali su ojkonime u oba jezika: bos. *Dvor*, *Dvorovi*, *Podvori*, *Veliko* i *Malo Dvorište*, *Počitelj*, *Pokoj*; i polj. *Dwór*, *Dworek*, *Dwórki*, *Dworzysko*, *Dworskie*, *Dworszczynna*, *Nowy Dwór*, *Podworskie*, *Podworzany*, *Podworze*, *Stary Dwór*, *Pokój*, *Spokojna*, *Spokojne*.

Zbog navedenih sličnosti u ojkonimskim sistemima ova dva jezika, očito je da se može govoriti o njihovoj uklopljenosti u općeslavenske ojkonimske tvorbe. A pored slavenskih odraza, još je jedna zajednička karakteristika ovih dvaju jezika: i jedan i drugi jezik su u svoj leksički pa tako i ojkonimijski sustav usvojili oblik *vas/ves* (lat. *vicus*) iz latinskoga jezika: bos. *Nova Ves* i polj. *Nowa Wieś*.

Uzevši u obzir prošlost Bosanaca i Poljaka, izloženih znatno drukčijim uvjetima življenja u različitim krugovima Južnih i Zapanih Slavena, jasno je da su vremenom prema kontekstnim prilikama različitih epoha, različitim kontaktima s jezicima iz okruženja ili pod okupacijom, ova dva jezika nadograđena različitim adstratnim u superstratnim nanosima.

S obzirom na činjenicu da se Bosna i Hercegovina višestoljetno nalazila pod okrijem triju stranih uprava (Rimskoga Carstva, Osmanlijskoga Carstva i Austro-Ugarske Monarhije), ne treba čuditi velik broj ojkonima koji su motivirani leksemama iz službenih jezika što su ih na bosanskohercegovačko područje donijeli došljaci (osvajajući, doseljenici). U tome treba tražiti razlog zašto su bosanski ojkonimi motivirani hungarizmima, npr. mađ. *város* > Kotor Varoš, Varoš, Varošište, Varoška Rijeka, Varošluk; mađ. *szallas* > Fincijski Salaš, i u neusporedivo većem broju orijentalizmima: pers. *hān* > Begov Han; pers. *čārsū* > Čaršija; ar. *māhallā* > Mahala; ar. *madān* > Majdan; ar. *māydān* > Mejdan; ar. *qaṣabā* > Nova Kasaba; pers. *bāzār* > Pazarić; pers. *serāy* > Sarajevo; pers. *šehr* > Šeher (Škaljić, 1989). Stalne okupacije i ratovanja, oblikovale su i zaseban tip tzv. fotrifikacijskih ojkonima koji su također motivirani uglavnom riječima iz orijentalnih jezika. Svojim korijenom takvi se ojkonimi odnose na utvrde i stražbenice, npr. tur. *karavulhane* > Karaula, Han Karaula, Karaulsko Polje; ar. *qullā* > Kula, Kula Banjer, Kula Grad, Begović Kula. Ovi su ojkonimi prežitak više od četiristogodišnje osmanlijske vladavine nad Bosnom i Hercegovinom, ujedno i potvrda jezične simbioze bosanskoga i orijentalnih jezika. Suživot s Osmanlijama nije bio obilježje poljske povijesti, međutim geografski kontakti i druge interakcije trajale su desetljećima. Tijekom XVII st. ove države dijelile granicu na Dnjestaru vodeći krvave ratove. A kako

nijedan jezik nije zatvoren sustav, s geografskim je uslijedio i međujezični kontakt. Tako je u poljski jezik posuđen oblik *majdan* (< ar. *madān*), koji će se odraziti i u poljskoj ojkonomiji kroz ojkonime *Majdan*, *Majdany* i *Majdanek*, i oblik *bazar* (< pers. *bāzār*) također posvjedočen u ojkonomiji primjerima *Bazar*, *Bazarek*, *Bazarówka* i *Bazary* (Karlłowicz, 1898: 107).

ZAKLJUČAK

U radu su analizirani bosanski i poljski ojkonimi koji su motivirani tipom i funkcionalom klasifikacijom naselja, u nastojanju da se utvrdi u kojoj mjeri bosanski i poljski, kao dva genetski srodna jezika, slijede iste obrasce ojkonomiziranja. Utvrđeno je sljedeće:

1. Bez obzira na značajne doprinose susjednih civilizacija, često daleko naprednijih od njihove, kao Slaveni po postanku, Bosanci i Poljaci su uspjeli sačuvati svoje vlastite crte kojima su iscrtavali – imenovali prostor koji su naseljavali. Kako su toponimi unutar onomastičkoga sustava najslabije jedinice, odnosno najmanje skloni mijenama, u mnogim primjerima je do danas zabilježen slavenski kontinuum u pogledu imenovanja naselja leksemama koje su praslavenska baština, i koji su izvedenice iz oblika **selo*, **gordь*, **pokoľь*, **dvorь* i **tvrǫgь*. Međutim, dok je u bosanskome veći dio primjera motiviran oblicima *selo* i *grad*, leksemama koje i u savremenome bosanskom jeziku bilježe izrazitu produktivnost, njihova je čestotnost znatno niža u poljskome ojkonomastikonu, vjerovatno iz razloga što su ti oblici u savremenome poljskom jeziku prešli u pasivni leksički sloj. Poljski jezik je razvio bliskoznačne oblike *miasteczko*/*miastko* u značenju 'mali grad' (bos. *gradić*). Iako je u živome govoru imenica *mjesto* izrazito produktivna, u bosanskome jeziku nije poslužila kao motiv u procesu ojkonomiziranja.

2. Budući da bosanski i poljski jezik ne dijele samo zajedničku genetsku prošlost, nego su dijelom i zajedničkog europskog iskustva unutar kojeg je utjecaj klasičnih kultura i jezika neprijeporan. Poznato je da su latinski jezik i kultura imali velik utjecaj na narode diljem Europe, pa tako i na narode i jezike Bosne i Hercegovine i Poljske. Takav utjecaj moguće je prepoznati u ojkonomima izvedenim iz imenice *vas*, koja je kao stara latinska riječ u značenju manje naseobine motivirala ojkonime u oba analizirana jezika. A kako se europski svijet u ranom novom vijeku susreo se s brojnim društvima i civilizacijama, iskustvenim je postao orijentalni svjetonazor koji je ujedno postao i značajan faktor u formiranju europskog identiteta uopće a tako i njezinog prostornog identiteta. S tim u vezi, zajednička ojkonomimska crta u Poljskoj i Bosni i Hercegovini ogledala se i u ojkonomima izvedenim iz osnova ar. *majdan*- i pers. *bazar*-.

3. Razlike koje se javljaju između ova dva analizirana ojkonimska sustava, uvjetovane su različitim izvanjezičnih čimbenicima, povijesnim okolnostima, različitim okupatorima, intenzitetima okupacija, kontaktnim kulturama i sl. Tako su drugačije okolnosti uvjetovale različite tipove i funkcionalne klasifikacije naselje, a s tim u vezi i oblike teritorijalnih jedinica koji se pojavljuju u statusu ojkonimskih osnova. Iako se pod orijentalnim utjecajem i u bosanskoj i u poljskoj ojkonimiji javljaju jedinice istih osnova (*majdan-* i *bazar-*), zbog duljine suživota s narodima koji su činili Osmanlijsko Carstvo, u Bosni i Hercegovini je nastao zaseban, iznimno sadržajan, ojkonimski orijentalni sloj izveden tipologijom orijentalnih naselja. Na ovaj su način ojkonimi motivirani oblicima *čaršija*, *kasaba*, *mahala*, *palanka*, *saraj*, *šeher*, postali ojkonimski prežitak, jezični ostatak više od četiristogodišnje osmanlijske vladavine nad Bosnom i Hercegovinom, ujedno i potvrda jezične simbioze bosanskoga i orijentalnih jezika. Suživot s Osmanlijama nije bio obilježje poljske povijesti, međutim geografski kontakti i druge interakcije trajale su desetljećima.

4. Brojne su druge ojkonimske razlike nastale na savremenom tlu ova dva slavenska jezika, tijekom njihova samostalnog razvitka. Tako su unutar ova dva ojkonimska sustava atestirane funkcionalne značenjske istovrijednice. Npr. za bosanski ojkonimski motiv *koliba* (posuđen iz grčkoga jezika) značenjski je ekvivalent u poljskome *buda* (posuđenica iz njemačkoga). U istome su značenjskome odnosu istovrijednica u bosanskoj ojkonimiji *salaš* (posuđenica iz mađarskoga) prema poljskome *zaścianek*.

Zaključno, iako su bosanski i poljski ojkonimski sustavi razvili razlike kroz višestoljetne i višestruke utjecaje drugih jezika i okupatora, očita je i trajna njihova uklopljenosti u općeslavenske ojkonimske tvorbe.

Literatura

- Alerić, D. (1986). „Pogled na toponim Počitelj“. *Filologija*, br. 14, str. 9-18.
- Andrić, S. (2013). „Imenica *vas* u staroj slavenskoj toponimiji“. *Croatica*, vol. 37/57, str. 73-129.
- Bajuk, L. (2018). *Odjeci slavenskog mita u nematerijalnoj kulturi Međimurja*, Doktorska disertacija u rukopisu, Filozofski fakultet u Zagrebu, Sveučilište u Zagrebu.
- Bijak, U. (2021). „Space and landscape in Polish toponymy“. *Jazykovedný časopis*, Vol. 72/1, str. 194–207.
- Будаев, М., Д.И., Махотин, Б.А. (2009). *Топонимический словарь Смоленской области*. Смядынь.

- Davies, N. (2010). *Boże igrzysko. Historia Polski*. Kraków: Znak.
- Dedić, E. (2015). „Toponomastička građa srednjovjekovne Bosne“. *Historijska traganja*, 15, str. 161-195.
- Đaković, B. (1996). „Stočarski stanovi: rasprostranjenost i nazivi“. *Studia ethnologica Croatica*, vol. 7/8, br. 1, str. 228-228.
- Grabčanović, M. (2006). *Bijeljina i Bijeljinci*, Bijeljina.
- Grodziski, S. (1999). *Wielka historia Polski. T. VI: Polska w czasach przełomu (1764–1815)*, Kraków: Fogra.
- Handžić, A. (1962/1963). „Postanak i razvitak Bijeljine u XVI vijeku“. *Prilozi za orijentalnu filologiju*, 12/13, str. 4574.
- Jahić, Dž. (2010). *Rječnik bosanskog jezika D-F*, Sarajevo: ANUBiH.
- Karłowicz J., Kryński A., Niedźwiedzki W. (1927). *Słownik języka polskiego*. T. 8: Z-Ż, Warszawa.
- Karłowicz J., Kryński A., Niedźwiedzki W. (1898). *Słownik języka polskiego*. T. 1: A-G, Warszawa.
- Kreševljaković, H. (1954). „Stari bosanski gradovi“. *Naše starine* I, Zavod za zaštitu spomenika kulture BiH, Sarajevo, str. 7-44.
- Marasović-Alujević, M., Borovina, A. (2022). „Toponimija Blata na otoku Korčuli – tragovi romanstva u hrvatskim jezičnim spomenicima“. *Studia Polensia*, 11/1, str. 7-34.
- Mušeta-Aščerić V. (1996). „Utjecaj istoka i zapada na nastanak i razvoj urbanih naselja u Bosni u XV stoljeću“. *Bosna i Hercegovina i svijet*. Institut za istoriju. Sarajevo. str. 55-61.
- RBJ – *Rječnik bosanskog jezika*. (2007). I. Čedić, H. Hajdarević, S. Kadić, A. Kršo, N. Valjevac, Posebna izdanja, knjiga 14, ur. I. Čedić, Sarajevo: Institut za jezik.
- Pandžić, J. (1999). *Hercegovačka imena i nazivlje*. Zagreb: Naklada Kосinj.
- Regan, K. (2006). „Gorjani – srednjovjekovno sijelo plemićke obitelji Gorjanski“. *Scrinia Slavonica*, vol. 6/1, str. 127-159.
- Rymut, K. (1997). *Nazwy miejscowe Polski. Historia — pochodzenie — zmiany*. C–D. Kraków.
- SJP1 – *Słownik języka polskiego*. (1898). Karłowicz J., Kryński A., Niedźwiedzki W., Tom 1 A-G, Warszawa.
- SJP2 – *Słownik języka polskiego*. (1909). Kryński A., Niedźwiedzki W., Tom 6 S-Ś, Warszawa.
- Смолицкая, Г.П. (2002). *Топонимический словарь Центральной России*. Армада-пресс, Москва.
- Šabanović, N. (1960). „Postanak i razvoj Sarajeva“. *Radovi Naučnog društva BiH* XIII, Sarajevo.

- Трифуноски, Ј. Ф. (1963). Географске карактеристике средњовековних влашких катуна, *Симпозијум о средњовековном катуну одржан 24. и 25. новембра 1961. г.* Сарајево, стр. 19–38.
- Vego, M. (1976). „Starost naselja i grada Počitelja na Neretvi“. *Sloboda*, br. 32, Mostar.
- Vinski, Z. (1949). „Prilog poznavanju gradišta s osvrtom na jedan nalaz u Podravini“. *Historijski zbornik*, god. 2, br. 1–4. Zagreb.
- Wójcik, U. (2015). „Społeczno-gospodarcze uwarunkowania dziewiętnastowiecznego nazewnictwa miejscowego w Polsce, Częstochowa“. *Onomastica*, 59, Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk, str. 197-207.
- НЕЧ СССР – (1964). *Народы Европейской части СССР*. Том 1, Ред. В. А. Александров и др., Москва: Наука.
- Жучкевич, В. А. (1974). *Краткий топонимический словарь Белоруссии*. БГУ. Минск.

**Indira ŠABIĆ &
Magdalena CHYŁA**

**ON A BOSNIAN-POLISH OIKONYM
PARALLEL (OIKONYMS MOTIVATED BY THE TYPE
AND FUNCTIONAL CLASSIFICATION OF SETTLEMENTS)**

While researching Bosnian oikonyms, the authors came up with the idea of comparing them with Polish ones, expecting many similarities due to the genetic affinity of these two languages, the close historical structure of society, production methods, customs and the spiritual world. However, taking into consideration the past of Bosnians and Poles, who were exposed to significantly different living conditions in different circles of South and Western Slavs, it is clear that over time, according to the contextual circumstances of different epochs, the differences became more numerous and more pronounced. In this regard, in this article, an analysis is carried out in an effort to establish the extent to which the Slavic continuum has been preserved in Bosnian and Polish oikonymy in terms of naming the settlements with motifs (Slavisms) that testify to the cultural landscape, on the one hand. On the other hand, an attempt is made to determine the diversity in defining and naming the settlements by their inhabitants under the influence of extralinguistic factors through which settlements were named using loan words. The research is not rounded off only by the expert elaboration of the oikonyms of these two languages, but the causal processes were also presented, interpreted and connected: the action of social, economic, historical, cultural factors and cross-lingui-

stic contacts in new environments, which produced modern oikonyms named according to the forms of appearance of settlements. Thus, the patterns that distinguish these two oikonymic systems in the defined topic have been established. In this way, through onomastics, the genesis of settlements and their parts as carriers of the identity of Bosnian-Herzegovinian and Polish areas are also being discussed. With such results, which are defined through the close relationship between language and social development, this article is a contribution to the Bosnian and Polish onomastic lexicon and Bosnistics and Polonistics in general.

Keywords: *bosnian language, polish language, oikonyms, onomastics, slavisms, hungarisms, orientalisms*